

Ασθενής με απώλεια συνείδησης

Χαράλαμπος Μηλιώνης
Αναπληρωτής Καθηγητής Παθολογίας
Τμήμα Ιατρικής Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

What Is a Coma?

Διαγνωστική προσέγγιση ασθενούς με απώλεια της συνείδησης

- Παθοφυσιολογία / παθογένεια κώματος
- Ενδείξεις από την κλινική εξέταση
- Αιτιολογική προσέγγιση / διαφορική διάγνωση
- Εργαστηριακός έλεγχος
- Πρόγνωση

Διαγνωστική προσέγγιση ασθενούς με απώλεια της συνείδησης

- **Παθοφυσιολογία / παθογένεια κώματος**
- Ενδείξεις από την κλινική εξέταση
- Αιτιολογική προσέγγιση / διαφορική διάγνωση
- Εργαστηριακός έλεγχος
- Πρόγνωση

Συνείδηση

- **Κατάσταση επίγνωσης του εαυτού μας και του περιβάλλοντος**

- **Νοητική κατάσταση (mental status)=
Εγρήγορση + Περιεχόμενο**

Ανατομικές δομές

- **Ανιών δικτυωτός σχηματικός (Ascending reticular activating system, ARAS)**
  - Ενεργοποιούνται συστήματα του ανώτερου εγκεφαλικού στελέχους, του υποθαλάμου και του θαλάμου
  - Καθορίζει το επίπεδο **εγρήγορης**
- **Εγκεφαλικά ημισφαίρια και αλληλεπίδραση μεταξύ των λειτουργικών περιοχών σε αυτά**
  - Καθορίζουν **τη διανοητική και τη συγκινησιακή** λειτουργία
- **Αλληλεπιδράσεις των εγκεφαλικών ημισφαιρίων και των ενεργοποιητικών συστημάτων**

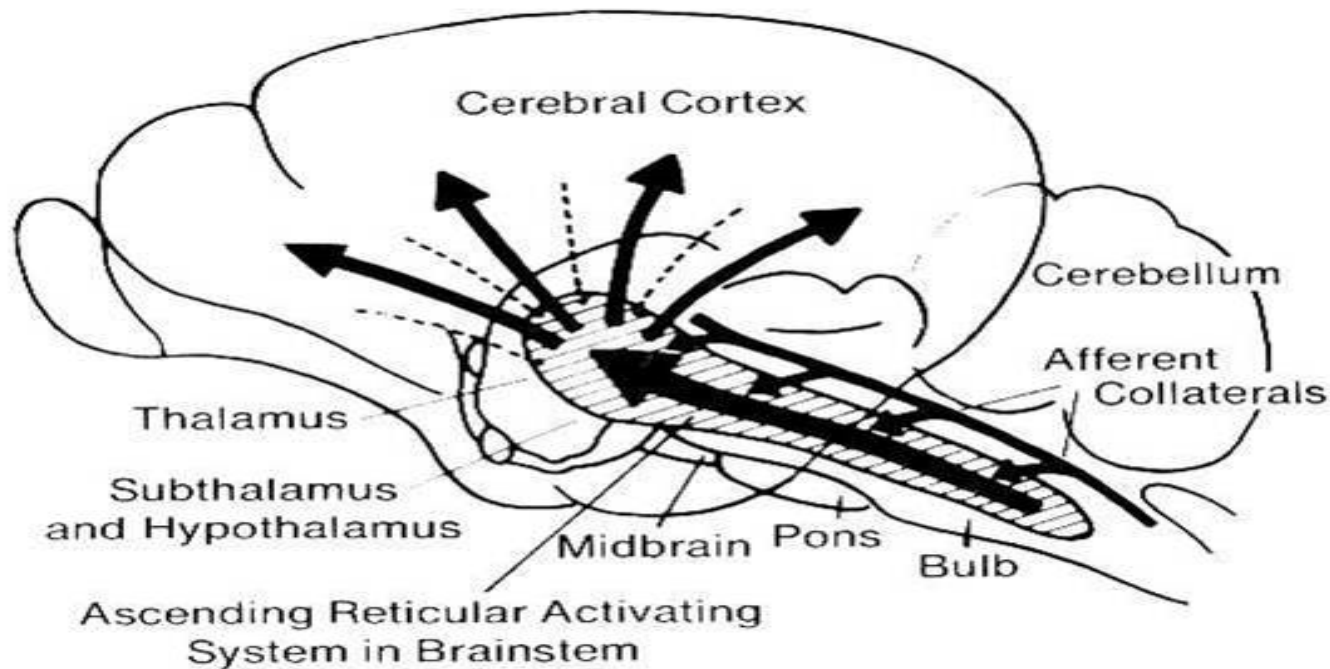
Περιεχόμενο της συνείδησης

- Άθροισμα **των διανοητικών** (γνωστικών) λειτουργιών και **των συναισθημάτων**
  - Αισθήσεις, συναισθήματα, μνήμες, εικόνες, ιδέες (SEMII)
- Εξαρτάται από τη δραστηριότητα **του εγκεφαλικού φλοιού**, του **θαλάμου** & των αλληλεπιδράσεών τους

Βλάβες αυτών των δομών θα ελαττώσουν το περιεχόμενο της συνείδησης (χωρίς να μεταβάλλουν το επίπεδο της συνείδησης)

Επίπεδο συνείδησης (εγρήγορηση)

- Το **ARAS**, από το κατώτερο όριο της **γέφυρας** έως το **μεσοκοιλιακό τμήμα του θαλάμου**

Μεταβολή της νοητικής κατάστασης

Παθολογική μεταβολή του επιπέδου της εγρήγορσης και του περιεχομένου της σκέψης του ασθενούς

- Μεταβολή του επιπέδου της εγρήγορσης

- Διάσπαση προσοχής/συγκέντρωσης, λήθαργος, stupor, και κώμα

- Μεταβολή του περιεχομένου

- “Σχετικά απλές” αλλαγές: π.χ. λόγος, υπολογισμοί, συλλαβισμός

- Πιο σύνθετες αλλαγές: συναισθήματα, συμπεριφορά ή προσωπικότητα

- Παραδείγματα: σύγχυση, αποπροσανατολισμός, ψευδαισθήσεις, φτωχή κατανόηση, ή λεκτική εκφραστική δυσκολία

Ορισμοί επιπέδων εγρήγορσης (συνείδησης)

- Σε εγρήγορση (Conscious) - ξύπνιος, με επίγνωση του εαυτού του και του περιβάλλοντος
- Λήθαργος - ήπια ελάττωση της εγρήγορσης
- Θόλωση (Obtundation) - μέτρια ελάττωση της εγρήγορσης. Αύξηση του χρόνου ανταπόκρισης σε ερεθίσματα.
- Stupor – Βαθύς ύπνος, ο ασθενής μπορεί να εγερθεί μόνο από έντονα και επαναλαμβανόμενα ερεθίσματα. Επιστρέφει στο βαθύ ύπνο όταν τα ερεθίσματα διακόπτονται.
- Κώμα (απώλεια συνείδησης) – Κατάσταση ως επί ύπνου, δεν αντιδρά σε όλα τα εξωτερικά ερεθίσματα (καμιά ανταπόκριση, κλειστά μάτια)

Ημικώμα: οριζόταν ως πλήρης απώλεια της συνείδησης και ανταπόκριση μόνο **στο επίπεδο των αντανακλαστικών** (δεν χρησιμοποιείται πλέον ως όρος)

Ψυχογενής μη ανταπόκριση (Psychogenic unresponsiveness)

- Ο ασθενής, αν και εμφανώς χωρίς συνείδηση, συνήθως δείχνει **κάποιου είδους ανταπόκριση σε εξωτερικά ερεθίσματα**
- Προσπάθεια να εκλυθεί το **αντανακλαστικό του κερατοειδούς** μπορεί να προκαλέσει έντονη σύσπαση του **σφιγκτήρα των βλεφάρων**
- Εκσεσημασμένη **αντίσταση στην παθητική κίνηση** των άκρων (μπορεί να παρατηρείται), ενώ απουσιάζουν σημεία οργανικής νόσου

Φυτική κατάσταση *(coma vigil, apallic syndrome)*

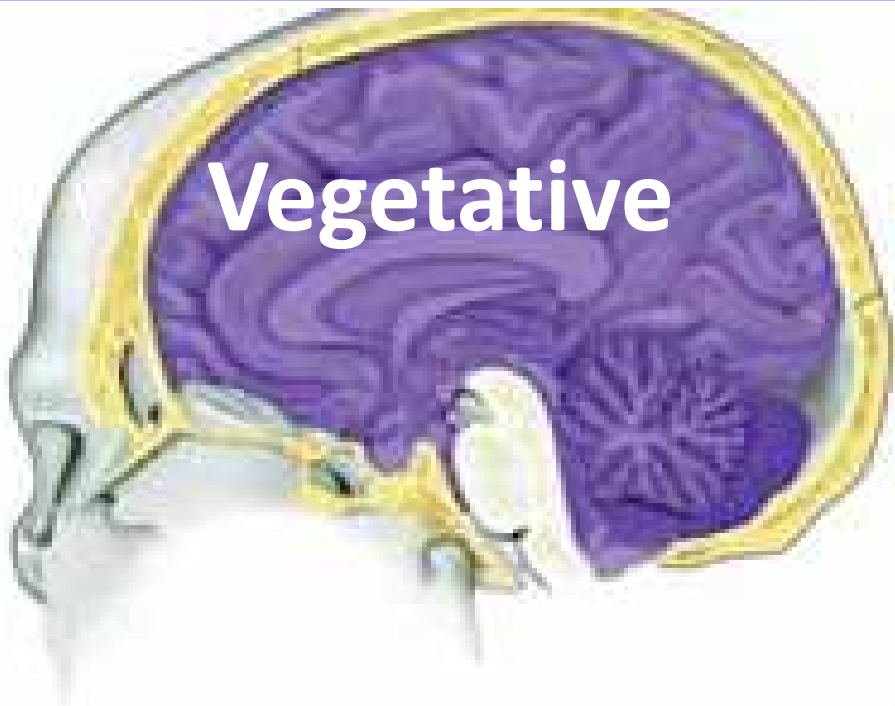
- Ασθενείς που επιβιώνουν κώματος δεν παραμένουν σε αυτή την κατάσταση για **> 2–3 εβδομάδες**, αλλά αναπτύσσουν μια επίμονη κατάσταση μη ανταπόκρισης στην οποία **επιστρέφουν οι κύκλοι ύπνου-έγερσης**.
- Μετά από σοβαρή εγκεφαλική βλάβη, **επιστρέφουν οι λειτουργίες του εγκεφαλικού στελέχους με κύκλους ύπνου-έγερσης, άνοιγμα οφθαλμών** μετά από λεκτικά ερεθίσματα, και φυσιολογικό έλεγχο **της αναπνοής**.

Locked in syndrome (σύνδρομο εγκλεισμού)

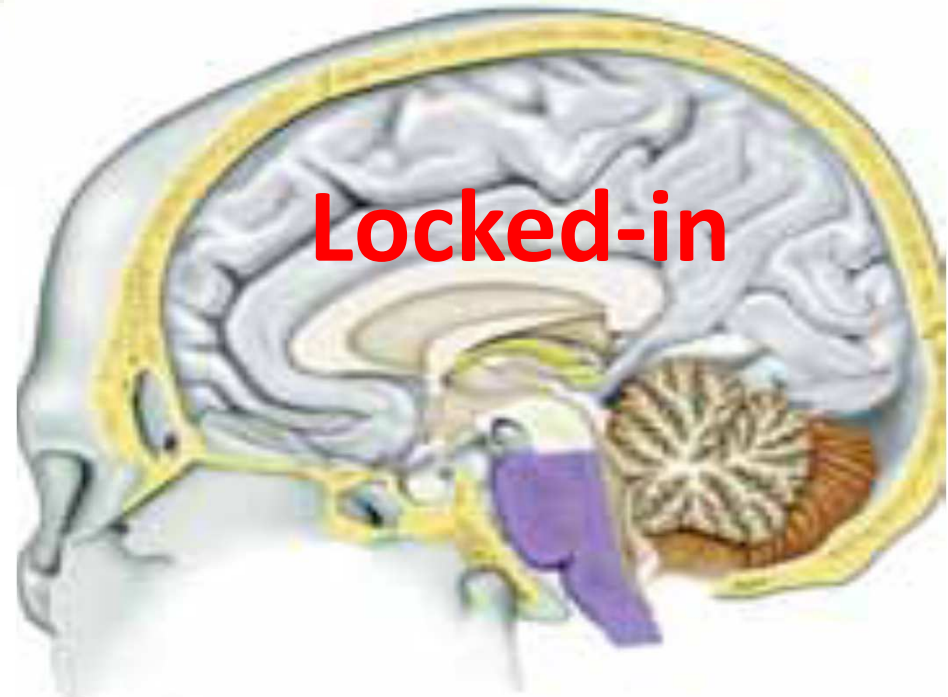
- Ο ασθενής είναι **ξύπνιος και σε εγρήγορη**, αλλά **δεν μπορεί να κινηθεί ή να μιλήσει**.
- **Γεφυρικές βλάβες** επηρεάζουν την πλάγια κίνηση των οφθαλμών και τον έλεγχο της κινητικότητας
- Οι βλάβες συχνά **αφήνουν ανεπηρέαστες τις** **κάθετες κινήσεις των οφθαλμών** και **ανοιγοκλείσιμο των βλεφάρων**

Vegetative

Locked-in

Συγχυτική κατάσταση

- **Μείζων:** απώλεια προσοχής
  - *Αποπροσανατολισμός σε χρόνο > τόπο > πρόσωπα*
  - *Ο ασθενής σκέφτεται λιγότερο καθαρά και με μεγαλύτερη βραδύτητα*
  - *Διαταραχές μνήμης (δυσκολία να επαναλάβει αριθμούς*
- **Δυσκολία στην ερμηνεία** εξωτερικών ερεθισμάτων
- Υπνηλία που μπορεί **να εναλλάσσεται** με υπερευρεθιστότητα

Delirium

- Εκσεσημασμένη παθολογική νοητική κατάσταση
  - Σοβαρή (βαριά) συγχυτική κατάσταση
  - ΚΑΙ οπτικές παραισθήσεις &/ή ψευδαισθήσεις
(complex systematized dream like state)

✓
This is the proper way to restrain a pt. in 4-pt restraints with a stretch bar.

- **Αξιοσημείωτα:** απώλεια προσανατολισμού, φόβος, ευερεθιστότητα, διαταραχή αντίληψης των εξωτερικών ερεθισμάτων
- Ο ασθενής δεν έχει αληθή επαφή με το περιβάλλον και τους ανθρώπους
- **Συχνές αιτίες:**
  1. Τοξικότητα ουσιών
  2. Μεταβολικές διαταραχές
  3. «E»
  4. Τραυματισμός της κεφαλής
  5. Οξεία εμπύρετη συστηματική λοίμωξη

Για να επέλθει κώμα, δηλαδή μια κατάσταση απώλειας της συνείδησης στην οποία τα μάτια είναι κλειστά και οι κύκλοι ύπνου-έγερσης απουσιάζουν

- ✓ Η βλάβη των **εγκεφαλικών ημισφαιρίων** είναι **εκτεταμένη** και **αμφοτερόπλευρη**
- ✓ Οι βλάβες του **εγκεφαλικού στελέχους**: **πάνω** από το κατώτερο **1/3** της γέφυρας και **καταστρέφουν** και τις δύο πλευρές του παράμεσου δικτυωτού σχηματισμού

Η χρήση **όρων εκτός του κώματος και του stupor** για να δείξουμε το βαθμό της διαταραχής της συνείδησης έχει **δυσκολίες**

Σημαντικότερη η χρήση κλιμάκων εκτίμησης του κώματος (**Glasgow Coma Scale**)

Glasgow Coma Scale

- *Eye opening* –
άνοιγμα των
ματιών

- *Verbal responsiveness* –
λεκτική
ανταπόκριση

- *Motor responsiveness* –
κινητική απάντηση

Glasgow Coma Scale (GCS)

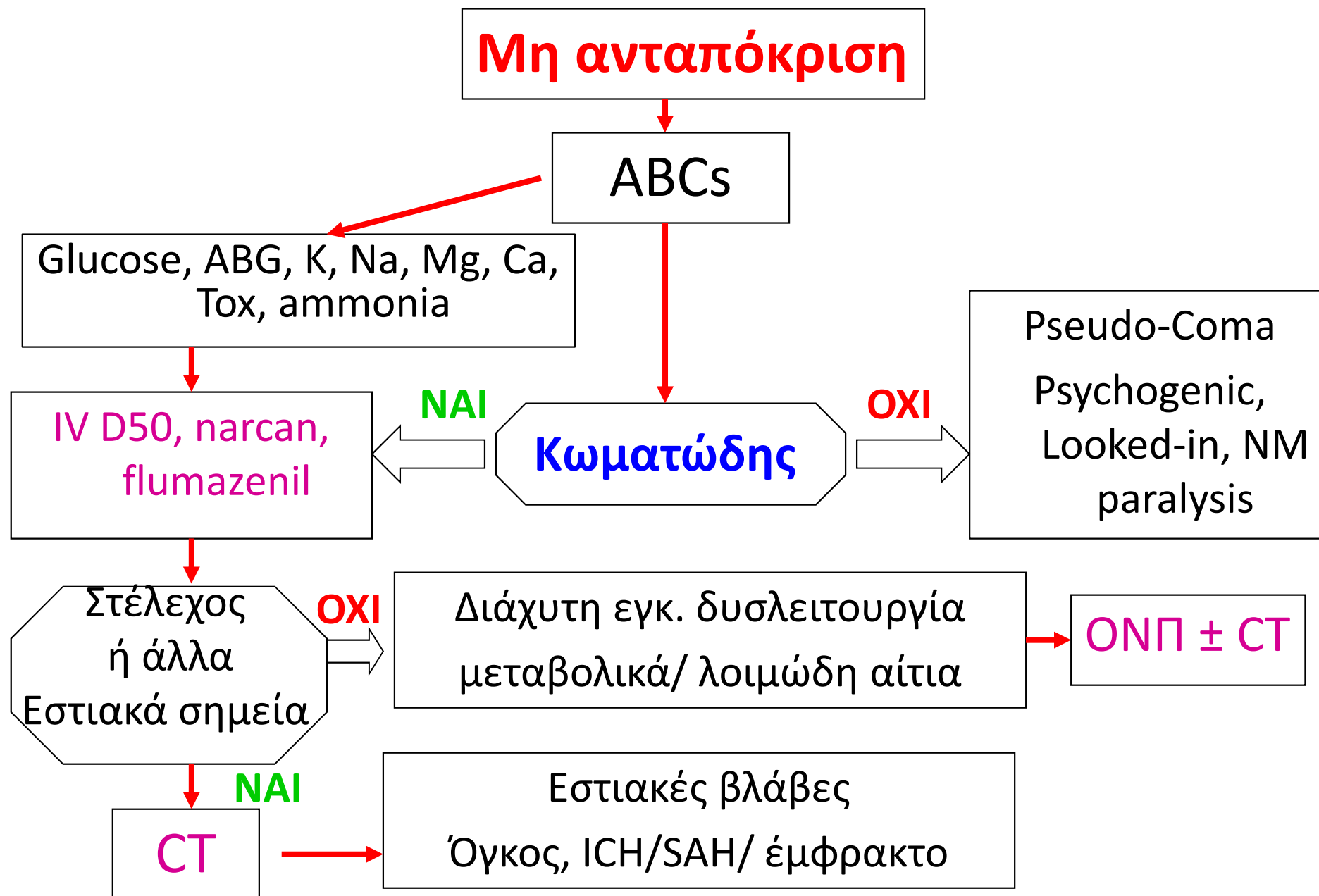
Best eye response (E)	Best verbal response (V)	Best motor response (M)
4 Eyes opening spontaneously	5 Oriented	6 Obeys commands
3 Eye opening to speech	4 Confused	5 Localizes to pain
2 Eye opening in response to pain	3 Inappropriate words	4 Withdraws from pain
1 No eye opening	2 Incomprehensible sounds	3 Flexion in response to pain
	1 None	2 Extension to pain
		1 No motor response

- Τα ξεχωριστά στοιχεία και το άθροισμα έχουν σημασία.
- Έτσι, η κλίμακα εκφράζεται ως εξής: **GCS 9 = E2 V4 M3 στις 07:35**

Γενικά, το κώμα ταξινομείται ως:

- Σοβαρό (βαρύ), με $GCS \leq 8$
- Μέτριας βαρύτητας, $GCS 9 - 12$
- Ελάχιστος βαρύτητας, $GCS \geq 13$.

Διαφοροδιαγνωστική Προσέγγιση

Διαγνωστική προσέγγιση ασθενούς με απώλεια της συνείδησης

- Παθοφυσιολογία / παθογένεια κώματος
- Ενδείξεις από την κλινική εξέταση
- Αιτιολογική προσέγγιση / διαφορική διάγνωση
- Εργαστηριακός έλεγχος
- Πρόγνωση

Διαγνωστική προσέγγιση ασθενούς με απώλεια της συνείδησης

- Παθοφυσιολογία / παθογένεια κώματος
- **Ενδείξεις από την κλινική εξέταση**
- Αιτιολογική προσέγγιση / διαφορική διάγνωση
- Εργαστηριακός έλεγχος
- Πρόγνωση

Διαφοροδιαγνωστική προσέγγιση

Γενική εκτίμηση:

Με την άφιξη στο ΤΕΠ – 1^ο βήμα:

1. Αεραγωγοί
2. Κυκλοφορία
3. IV γραμμή
4. Αίμοληψία: μέτρηση γλυκόζης, βιοχημικές εξετάσεις, έλεγχος για φάρμακα/τοξικολογικός

- **2^ο βήμα:**
  1. **Εκτίμηση του ασθενούς**
  2. **Βαρύτητα του κώματος**
  3. **Διαγνωστική προσέγγιση**

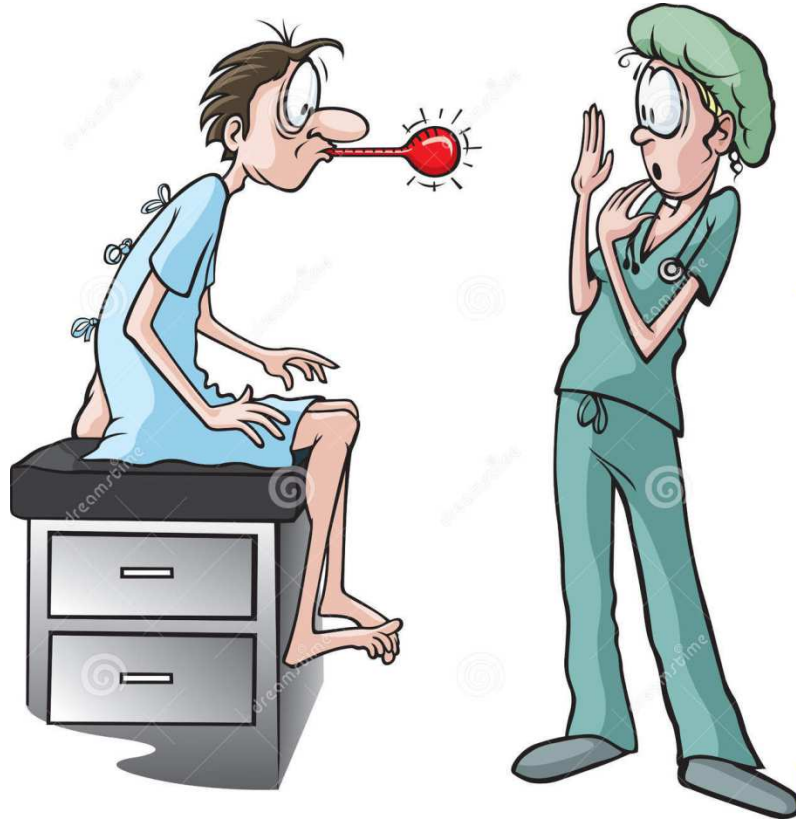
- **Λήψη πληροφοριών από:**
  1. **Συγγενείς**
  2. **Πλήρωμα ασθενοφόρου**
  3. **Παρευρισκόμενοι**

ειδικά για τον τρόπο εισβολής του κώματος

- **Ατομικό αναμνηστικό:**
  1. Επιληψία
  2. Σ. Διαβήτης, Φάρμακα
- **Ενδείξεις για τον ασθενή από**
  1. Το ρουχισμό ή
  2. Την τσάντα του
- **Προσεκτική εξέταση για**
  1. **Τραυματισμό** - ξεντύνουμε τον ασθενή και τον γυρίζουμε προσεκτικά ('log roll') για να εξετάσουμε τη **ράχη**
  2. Σημεία φλεβοκεντήσεων

Θερμομέτρηση

Download from
Dreamstime.com
This watermark-free image is for previewing purposes only.
35514782
Download from
Dreamstime.com

Θερμοκρασία

Υποθερμία

- Υποφυσισμός, Υποθυρεοειδισμός
- Chlorpromazine
- Έκθεση σε χαμηλή θερμοκρασία περιβάλλοντος, βουτιά σε παγωμένο νερό

Κίνδυνος υποθερμίας σε ηλικιωμένους με ανεπαρκή θέρμανση στο σπίτι / επιδείνωση με τη μειωμένη κινητικότητα

- **A/E:** γενικευμένη **δυσκαμψία** και μυικές **δεσμιδώσεις** (μπορεί να χρειαστεί **θερμομέτρηση από το ορθό**).
- **Υποξία** και **υπερκαπνία** είναι συνήθη.
- **Αντιμετώπιση:**
  1. Βαθμιαία **αναθέρμανση**
  2. Ίσως **περιτοναϊκή κάθαρση με θερμά υγρά**.

Υπερθερμία (εμπύρετο κώμα)

- **Λοιμώδη αίτια:** εγκεφαλίτιδα, μηνιγγίτιδα
- **Αγγειακά αίτια:** γέφυρα, υπαραχνοειδής αιμ.
- **Μεταβολικά αίτια:** θυρεοτοξίκωση, κρίση Addison
- **Τοξικά αίτια:** belladonna, δηλ. από σαλικυλικά
- **Ηλίαση, θερμοπληξία**
- **Κώμα με 2^ογενή λοίμωξη:** ουρολοίμωξη, πνευμονία, έλκη κατακλίσεως.

Σφύξεις – Αρτηριακή Πίεση

Taking a Pulse

Μέτρηση σφύξεων

- **Βραδυκαρδία:** εγκεφαλικοί όγκοι, οπιούχα, μυξοίδημα
- **Ταχυκαρδία:** υπερθυρεοειδισμός, ουραιμία

Μέτρηση αρτηριακής πίεσης

- **Υψηλή:** υπερτασική εγκεφαλοπάθεια, ↑ICP
- **Χαμηλή:** κρίση Addison, alcohol, βαρβιτουρικά

Εξέταση του δέρματος

Εξέταση του δέρματος

- **Εκδορές, Μώλωπες κτλ. : τραυματικά αίτια**
- **Ξηρή επιδερμίδα: διαβητική κετοξέωση, ατροφία**
- **Υγρή επιδερμίδα: υπογλυχαιμικό κώμα**
- **“Cherry-red” : δηλητρίαση CO**
- **Ενδείξεις φλεβοκεντήσεων: χρήση ουσιών**
- **Εξανθήματα: μηνιγγίτιδα, ενδοκαρδίτιδα**

Carbon monoxide poisoning (red color of the skin)

Κόρες

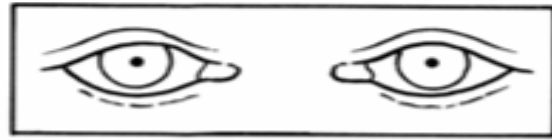
- Μέγεθος, ανισότητα, αντίδραση σε ζωηρό φως.
- **Σημαντικός κανόνας:** οι περισσότερες μεταβολικές εγκεφαλοπάθειες δίνουν **μικρές** κόρες με διατήρηση του αντανακλαστικού του φωτός.
- Atropine και εγκεφαλική ανοξία τείνουν να προκαλούν **μυδρίαση**, ενώ τα **οπιούχα** προκαλούν **μύση**.

Δομικές βλάβες: συχνά συσχετίζονται με ασυμμετρία των κορών και με απώλεια του αντανακλαστικού του φωτός.

- **Βλάβες στην οροφή του μεσεγκεφάλου:** στρογγυλές, κανονικές, σε μέση θέση κόρες, που δεν αντιδρούν στο φως
- **Πυρηνικές βλάβες του μεσεγκεφάλου:** κόρες σε μέση θέση, σταθερές σε όλα τα ερεθίσματα, συχνά ακανόνιστες και άνισες.
- **Κοινό κινητικό περιφερικά του πυρήνα:** σύστοιχα αμετάβλητη κόρη σε μυδρίαση.

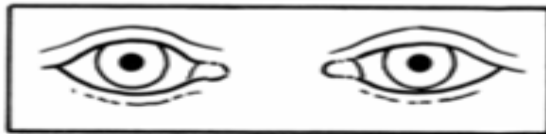
- Καλύπτρα της Γέφυρας (Tegmental lesions) :
αμφοτερόπλευρα μικρές κόρες, {αιμορραγία, **rhinoint** αλλά **αντιδραστικές**} εκτίμηση με
μεγεθυντικό φακό
- Πλάγια μυελική βλάβη: σύστοιχο σύνδρομο
Horner.
- Απόφραξη καρωτίδας → εγκεφ. έμφρακτο:
Σύστοιχα **μικρή κόρη**

Diencephalons

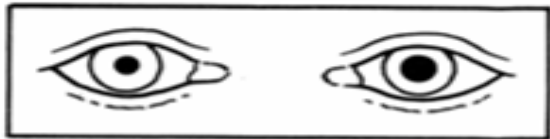
Small, reactive

Midbrain

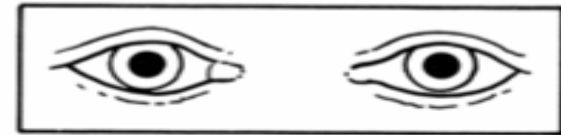
Medium-sized, fixed

III

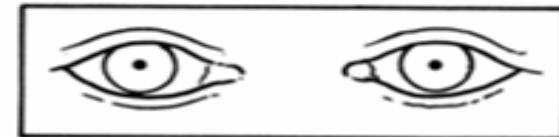
Ipsilateral dilated, Fixed

TECTUM

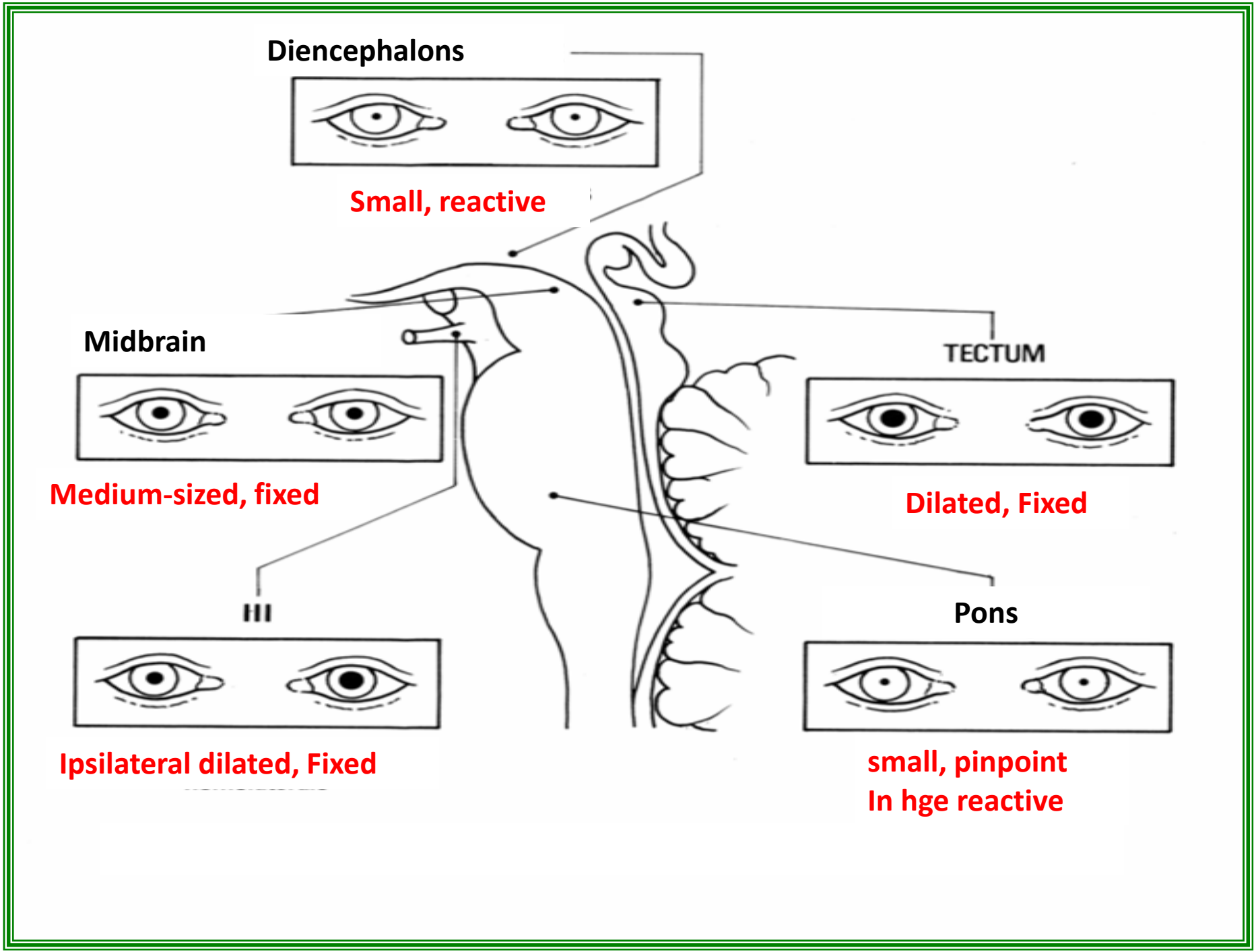

Dilated, Fixed

Pons

**small, pinpoint
In hge reactive**

Oculocephalic responses

Caloric responses

				Cool water				Warm water								
				Right side	Left side	Bilateral	Right side	Left side	Bilateral	Right side	Left side	Bilateral				
<p>A Brainstem intact (metabolic encephalopathy)</p> <p>B Right lateral pontine lesion (gaze paralysis)</p> <p>C MLF lesion (bilateral internuclear ophthalmoplegia)</p> <p>D Right paramedian pontine lesion (1 1/2 syndrome)</p> <p>E Midbrain lesion (bilateral)</p>	Turn right	Turn left	Tilt back	Tilt forward												
																
																

RESPIRATORY PATTERNS

Kussmaul -
Fruity Acetone
Breath

Cheyne-Stokes -
Near Death Breathing Pattern

Tachypnea -
Fast

Bradypnea -
Slow

Biots -
Irregular
CJ MILLER

Απόπνοια αναπνοής

- **Ακετόνη:** διαβητική κετοξέωση
- **Fetor Hepaticus:** ηπατικό κώμα
- **Urineferous odour:** ουραιμικό κώμα
- **Αλκοόλ:** μέθη

Αναπνοή

- Αναπνοή Cheyne–Stokes :
(**υπέρπνοια** που εναλλάσσεται με **άπνοιες**)
συχνά ανευρίσκεται σε κωματώδεις ασθενείς με **εγκεφαλική** νόσο, αλλά είναι σχετική **μη-ειδικό σημείο**
- **Ταχεία, ρυθμική αναπνοή** συχνή σε κωματώδης ασθενείς με **πνευμονία** ή **οξέωση**

- Κεντρικός νευρογενής υπεραερισμός

Καλύπτρα στελέχους (κυρίως όγκοι):

↑ PO_2 , ↓ PCO_2 , και

Αναπνευστική αλκάλωση απουσία ενδείξεως
πνευμονικής νόσου

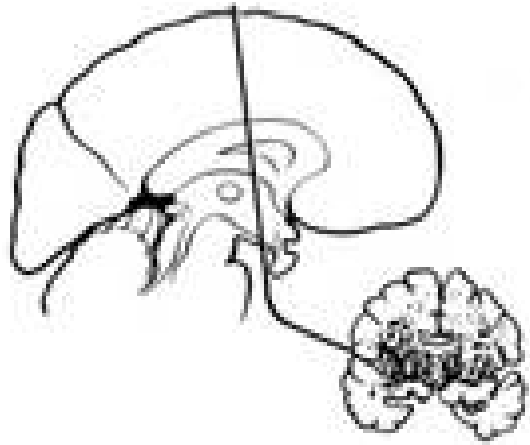
Ενίοτε επιπλέκει την ηπατική εγκεφαλοπάθεια

- **Απνευστική αναπνοή**

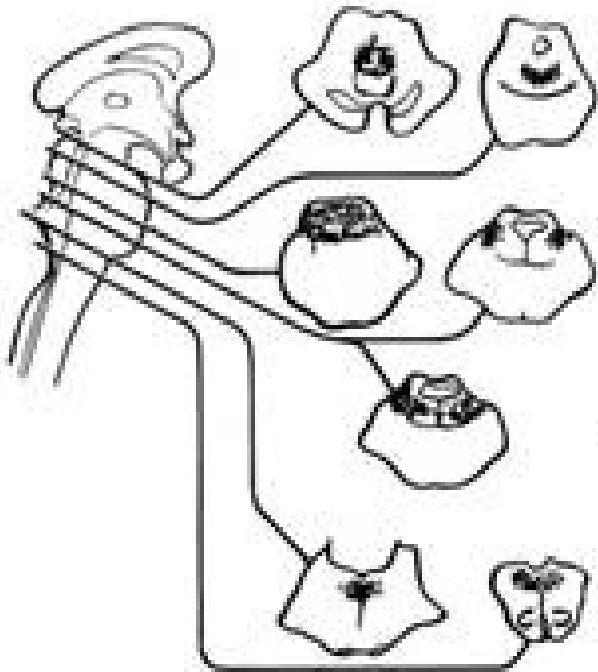
Βλάβες του στελέχους – Οι γεφυρικές βλάβες μπορεί να δώσουν μια παύση στην πλήρη αναπνοή

- **Αταξική:**

Βλάβες του προμήκους: άρρυθμη αναπνοή με τυχαίες βαθιές και ρηχές αναπνοές

Cheyne-Stocks

Central Neurogenic Hyperventilation

Apneustic

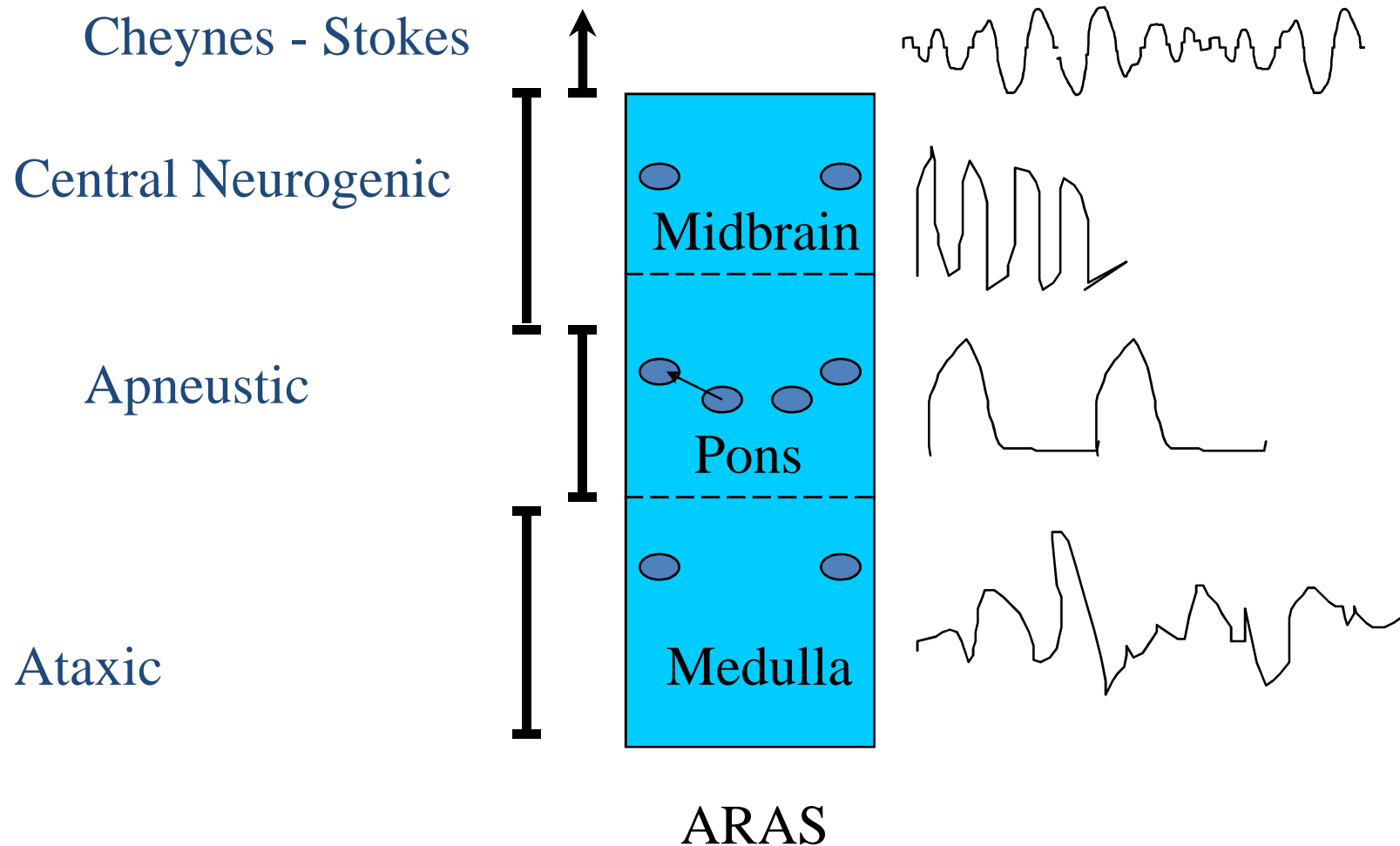
Cluster

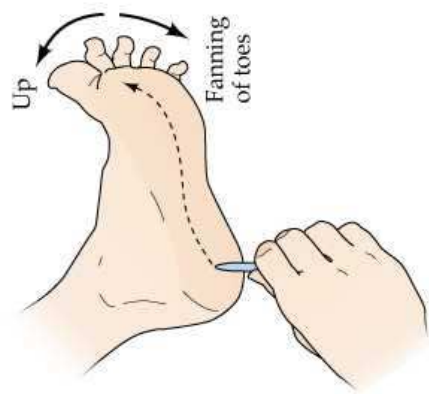

Ataxic

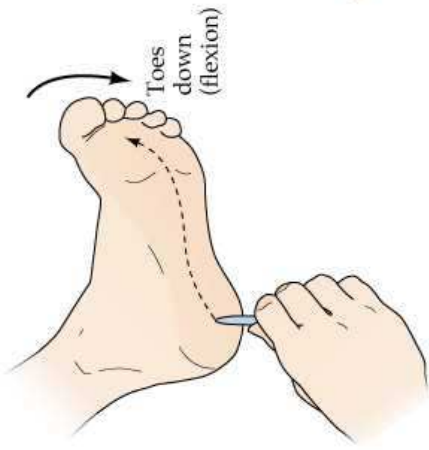
One minute

Abnormal breathing patterns in coma

Extensor plantar response (Babinski sign)

Normal plantar response

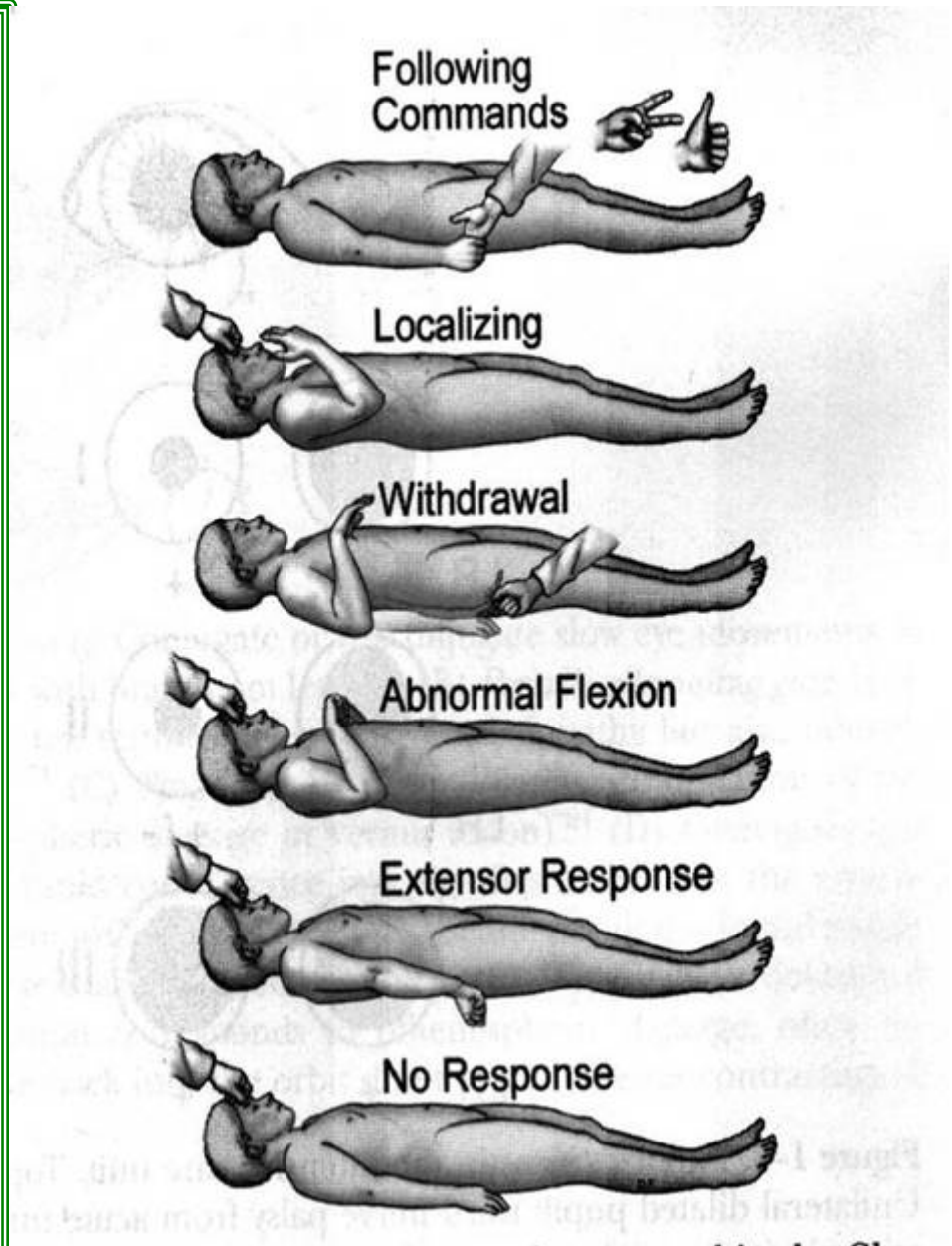
Κινητικότητα

- **Ιδιαίτερη προσοχή για την ανεύρεση ασυμμετρίας του μυικού τόνου ή των κινήσεων**
- **Το πελματιαίο αντανακλαστικό: συνήθως εκτατικό - σημαντική η ασυμμετρία**
- **Εκτίμηση των τενόντιων αντανακλαστικών.**
- **Εκτίμηση της κινητικής απάντησης σε επώδυνα ερεθίσματα (μέρος της GCS)**

- **Επώδυνα ερεθίσματα:** πίεση του υπερκόγχιου νεύρου και της κοίτης των ονύχων
- Οι ασθενείς μπορεί να εντοπίζουν ή να αντιδρούν ποικιλοτρόπως, προσοχή στην **ασυμμετρία**

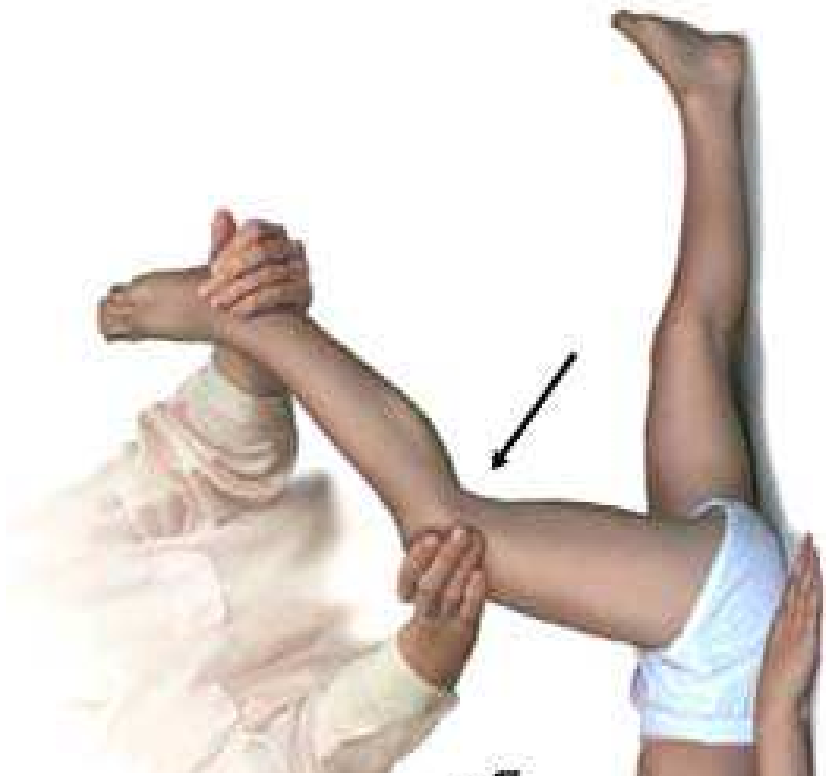
- **Κάμψη του άνω άκρου με έκταση του κάτω άκρου (απάντηση αποφλοΐωσης)** και **έκταση του άνω και του κάτω άκρου (απάντηση απεγκεφαλισμού)** είναι ενδεικτικά σοβαρότερων διαταραχών και δυσμενούς πρόγνωσης.

Εστιακή σημειολογία

- Άνισες **κόρες**
- Στροφή **των οφθαλμών** στη μία πλευρά
- Ασυμμετρία **του προσώπου**
- Στροφή **της κεφαλής** στη μία πλευρά
- Ετερόπλευρη υπο-υπερ**τονία**
- Ασύμμετρα **εν τω βάθει αντακλαστικά**
- Ετερόπλευρο **εκτατικό πελματιαίο αντανακλαστικό** (Babinski)
- Μονόπλευροι εστιακοί σπασμοί (Jacksonian)

ADAM.
Kernig's sign

Διαγνωστική προσέγγιση ασθενούς με απώλεια της συνείδησης

- Παθοφυσιολογία / παθογένεια κώματος
- Ενδείξεις από την κλινική εξέταση
- Αιτιολογική προσέγγιση / διαφορική διάγνωση
- Εργαστηριακός έλεγχος
- Πρόγνωση

Διαγνωστική προσέγγιση ασθενούς με απώλεια της συνείδησης

- Παθοφυσιολογία / παθογένεια κώματος
- Ενδείξεις από την κλινική εξέταση
- **Αιτιολογική προσέγγιση / διαφορική διάγνωση**
- Εργαστηριακός έλεγχος
- Πρόγνωση

Αίτια κώματος

Κώμα: αίτια από το ΚΝΣ

Η αγγειοεγκεφαλική νόσος είναι συχνό αίτιο κώματος.

- **Μηχανισμός:**

Διαταραχή της αιμάτωσης του RAS

✓ εξαιτίας **υπότασης**

✓ **εγκολεασμού του στελέχους** (παρεγχυματική αιμορραγία, οίδημα από έμφρακτο ή σπανιότερα εκτεταμένο έμφρακτο του στελέχους)

Υπαραχνοειδής αιμορραγία

Συνήθης η απώλεια της συνείδησης σε SAH

- Μόνο 50% των ασθενών αναρρώνουν από τις αρχικές συνέπειες της αιμορραγίας.
- **Αίτια κώματος:**
  1. Οξέως: ↑ **ΕΚΠ** και
  2. Απώτερα: **αγγειόσπασμος, υπονατριαιμία**

Υπόταση

- Η κρίσιμη αιματική ροή στους ανθρώπους για τη διατήρηση επαρκούς εγκεφαλικής δραστηριότητας είναι περίπου **20 ml/100 g/min** και **κάθε πτώση χαμηλότερα οδηγεί ταχέως σε εγκεφαλική ανεπάρκεια.**
- Αίτια:
  1. **συγκοπή** σε **νεότερους** ασθενείς
  2. **καρδιακή νόσος** σε **ηλικιωμένους** ασθενείς

Υπερτασική εγκεφαλοπάθεια

- Στις μέρες μας σπάνια λόγω καλύτερου ελέγχου της ΑΠ
- **A/E**: διαταραχή του επιπέδου συνείδησης, μεγάλη αύξηση της ΑΠ, οίδημα της οπτικής θηλής
- **Νευροπαθολογία**: ινιδοειδής νέκρωση, θρόμβωση των αρτηριολίων, μικροέμφρακτα, και εγκεφαλικό οίδημα (απώλεια της αυτορρύθμισης)

Αυξημένη ενδοκράνια πίεση

- **Πιεστικά φαινόμενα:** όγκοι, αποστήματα, αιμορραγία, υποσκληρίδιο / επισκληρίδιο αιμάτωμα → εγκολεασμός του στελέχους → παραμόρφωση του RAS
- **A/E:** εξαρτάται από τη διαμόρφωση του τρήματος του σκηνιδίου της παρεγκεφαλίδας, τη θέση της βλάβης και την ταχύτητα εγκατάστασης

Τραύμα της κεφαλής

- Η κύρια αιτία **θανάτου** κάτω από την ηλικία των 45, ευθύνεται για το 1/2 των θανάτων από τραυματισμό
- **Μείζων** αιτία **κώματος**
- Απαραίτητη η λήψη **ιστορικού τραυματισμού** και επί απουσία, **αναζήτηση σημείων** όπως μώλωπες ή κατάγματα του κρανίου

- **Απόπνοια alcohol**
- **Επιληπτικοί σπασμοί** → **τραυματισμός κεφαλής**

Λοιμώξεις

- **Συστηματικές λοιμώξεις** μπορούν να οδηγήσουν σε κώμα 2^ογενώς από μεταβολικές ή αγγειακές διαταραχές ή επιληπτική δραστηριότητα
- **Λοιμώξεις του ΚΝΣ:** μηνιγγίτιδα ή εγκεφαλίτιδα

- **Μηνιγγίτιδα:** συνήθως **υποξεία** εκδήλωση, έντονη κεφαλαλγία με πυρετό και αυχενική δυσκαμψία. Η μηνιγγιτιδοκοκκική μηνιγγίτιδα έχει ταχεία εμφάνιση.
  - **Εγκεφαλίτιδα:** συνήθως **υποξεία** εκδήλωση, συχνά με πυρετό και/ή σπασμούς
  - Η εγκεφαλίτιδα από **herpes simplex** έχει ‘εκρηκτική’ εμφάνιση → κώμα εντός ωρών
- Θεραπεία** με acyclovir προηγείται της σαφούς διάγνωσης.

Σηπτικοί ασθενείς

- **Συνήθως** αναπτύσσουν ενός είδους εγκεφαλοπάθεια
- **Μερικοί** → σοβαρό και παρατεταμένο κώμα
- **ΟΝΠ:** ΕΦΟ ή μόνον ήπια αύξηση της πρωτεΐνης του ΕΝΥ
- **ΗΕΓ:** χρήσιμο και παθολογικό. Εμφάνιση διάχυτων θ έως τριφασικά κύματα

- **Αυξημένη θνητότητα – ωστόσο, δυνητικά πλήρης ανάρρωση**
- **Η παρουσία κώματος δεν πρέπει να είναι ανασταλτική εφαρμογής επιθετικής αντιμετώπισης, όπως αιμοκάθαρση για την αντιμετώπιση της οξείας νεφρικής ανεπάρκειας**

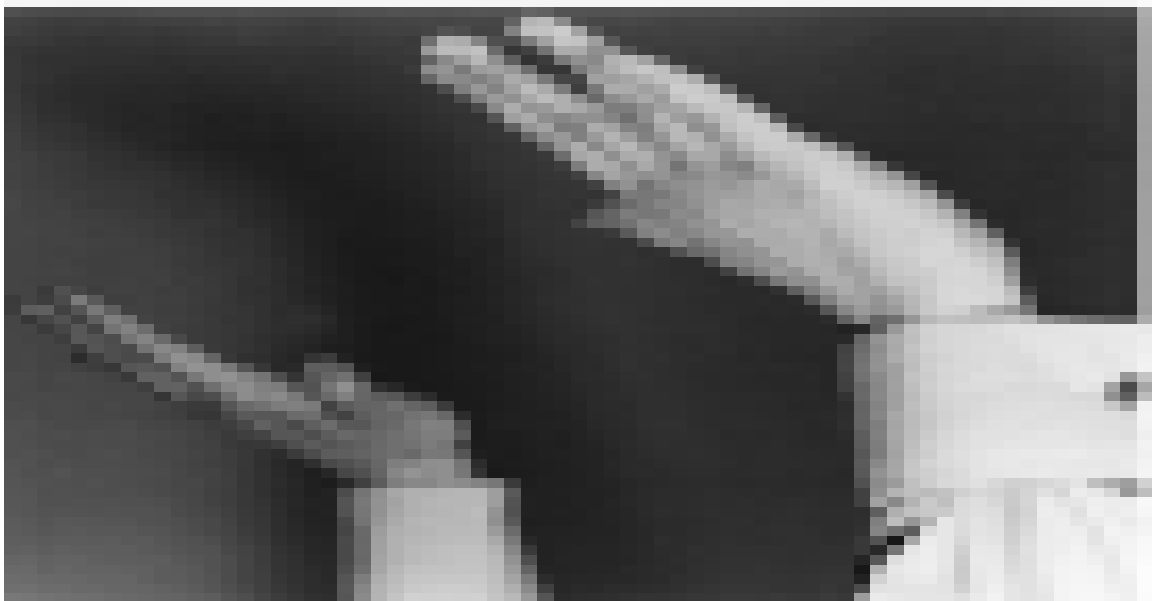
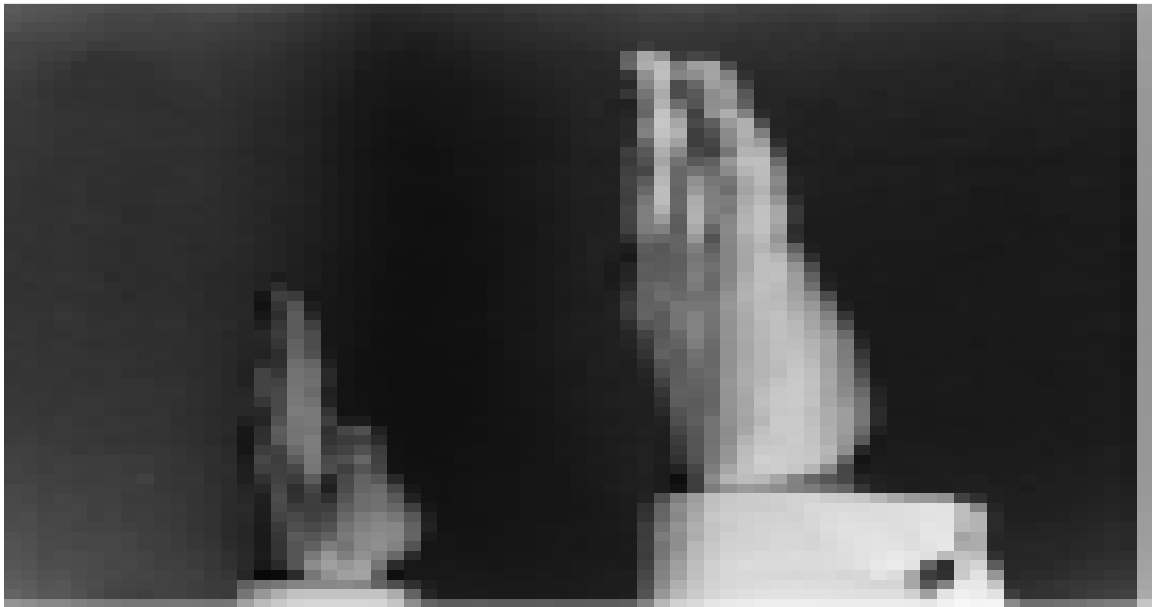
Μεταβολικά Αίτια Κώματος

Ηπατικό κώμα

Γνωστό ιστορικό ηπατικής νόσου

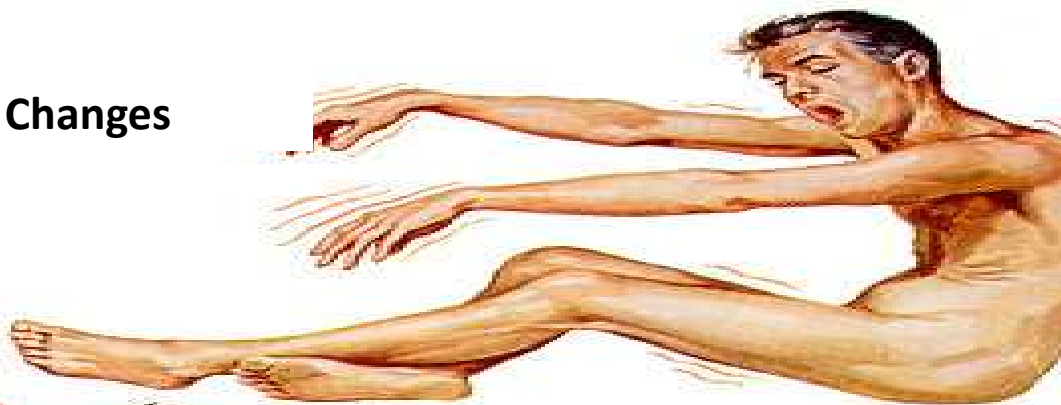
- Μπορεί να συμβεί σε ασθενείς με χρόνια ηπατική ανεπάρκεια και **πυλαιοσυστηματική παράκαμψη** (portosystemic shunting) (σε αυτές τις περιπτώσεις **απουσιάζει ο ίκτερος**)

- **Εκλυτικοί παράγοντες:** αιμορραγία ΓΕΣ, λοίμωξη, διουρητικά, ηρεμιστικά, αναλγητικά, γενική αναισθησία, υπερπρωτεϊνική δίαιτα
- **Υποξεία** εμφάνιση, μπορεί και αιφνίδια, προηγείται **συγχυτική κατάσταση** με αμφοτερόπλευρη αστηριξία ή πτερυγοειδή τρόμο

Stage I
Personality Changes

Stage II
Lethergy
Flapping tremor
Muscle twitches

Stage III
Nagy
Abusive
Violent

Stage IV
Coma

F. Netter M.D.
© CIBA

ECG CHANGES

- Όταν επέλθει κώμα → **στάση απεγκεφαλισμού και/ή αποφλοίωσης με εκτατικό πελματιαίο αντανακλαστικό**
- **Διάγνωση:** **σημεία ηπατικής νόσου, hepatic fetor, και ενδείξεις από τις βιοχημικές εξετάσεις**
- **ΗΕΓ:** βραδέα δ κύματα και σποραδικά τριφασικά κύματα

- Η διαταραχή του επιπέδου συνείδησης αποδίδεται σε **αύξηση της αμμωνίας** → θεραπευτικά μέτρα για τη μείωσή της
- Ενδογενείς συνδέτες **των βενζοδιαζεπινών** συμβάλλουν στην εμφάνιση ηπατικού κώματος → benzodiazepine antagonist, **flumazenil**

Ουραιμικό κώμα

- Μπορεί να συμβεί σε οξεία ή χρόνια **νεφρική ανεπάρκεια**
- **Η αύξηση των επιπέδων της ουρίας** δεν εξηγεί από μόνη της τη διαταραχή του επιπέδου συνείδησης.
- Συμβάλλουν: **μεταβολική οξέωση, διαταραχές ηλεκτρολυτών και δηλητηρίαση με νερό (κατακράτηση ύδατος)**

Διαταραχές του μεταβολισμού της γλυκόζης

Διαβητική κετοξέωση

- **Υποξεία** εμφάνιση με απώτερη εμφάνιση κώματος
- Κετοναιμία και μεταβολική οξέωση, με κετονουρία
- 2^ο παθής γαλακτική οξέωση
- Ασθενείς 'αφυδατωμένοι', με ταχεία, ρηχή **αναπνοή**, ενίοτε με απόπνοια ακετόνης
- Πελματιαίο αντανακλαστικό συνήθως καμπτικό έως την εμφάνιση του κώματος

Υπεργλυχαιμικό μη κετωτικό κώμα

- Συνηθέστερο στους ηλικιωμένους
- Συνηθέστερο αίτιο κώματος από τη ΔΚΟ
- Σοβαρότατη κυτταρική αφυδάτωση, κίνδυνος θρόμβωσης των εγκεφαλικών φλεβών, που συμβάλλουν στην εμφάνιση του κώματος
- Εκλυτικοί παράγοντες: λοιμώξεις, φάρμακα, οξεία παγκρεατίτιδα, θερμοπληξία

Υπογλυχαιμικό κώμα

- Ταχεία εμφάνιση
- Τα συμπτώματα εμφανίζονται με επίπεδα **γλυκόζης ορού < 2.5 mmol/l**
- Αρχικά συμπτώματα από **το αυτόνομο ΝΣ**: εφίδρωση και ωχρότητα, κατόπιν **έλλειψη συγκέντρωσης και ευερεθιστότητα** → **stupor, κώμα**, και συχνά **σπασμοί**
- Μπορεί να εμφανιστεί με **εστιακή** σημειολογία (ημιπάρεση)
- Πελματιαία αντανακλαστικά **εκτατικά**
- Ενίοτε **υποθερμία**

Διάγνωση υπογλυχαιμικού κώματος:

- Ιστορικό λήψης **insulin**
- Αυτόματη υπογλυχαιμία εξαιτίας **ινσουλινώματος (???)**
- Μακρύ ιστορικό διαλείπουσας υπογλυχαιμίας **σε συνάρτηση με τη νηστεία ή την άσκηση.**
- Εκλυτικοί παράγοντες: **ηπατική νόσος, λήψη alcohol, υποϋποφυσισμός, νόσος του Addison**

Άλλα ενδοκρινικά αίτια κώματος

Ανεπάρκεια υπόφυσης

- Σπάνιο αίτιο κώματος, αποτέλεσμα **υπογλυκαιμίας, υπότασης, υποθερμίας**, και διαταραχής της **φλοιοεπινεφριδιακής** λειτουργίας
- Ιστορικό **εύκολης κόπωσης**, ενίοτε **κατάθλιψης** και **απώλειας της libido**
- Ευαισθησία στις **λοιμώξεις** και στα **ηρεμιστικά φάρμακα** → διαταραχή του **επιπέδου συνείδησης**

- **Υποφυσιακή αποπληξία:**

Οξεία εμφάνιση υποϋποφυσισμού μετά από αιμορραγικό έμφρακτο σε προϋπάρχοντες όγκους → διαταραχή του επιπέδου συνείδησης, μηνιγγισμός και οφθαλμοπληγία

Υποθυρεοειδισμός

- Βραδυψυχισμός συνήθης, με κεφαλαλγίες, πτωχή συγκέντρωση και απάθεια → συχνά διαγιγνώσκεται ως κατάθλιψη
- Προϊούσα υπνηλία και ευαισθησία στη δράση φαρμάκων και σε λοιμώξεις
- Φάρμακα, λοιμώξεις, και έκθεση στο κρύο (ιδιαίτερα σε ηλικιωμένους) → **μυξοιδηματικό κώμα**

- **Μυξοιδηματικό κώμα:** **υψηλή θνητότητα /** σχετίζεται με την εμφάνιση **υπογλυχαιμίας και υπονατριαιμίας**
- **Ειδικό θερμόμετρο** για την ανίχνευση υποθερμίας
- **Θεραπεία:** υποστήριξη **αναπνοής** και **κυκλοφορίας & tri-iodothyronine**

Υπερθυρεοειδισμός

- Ήπια συμπτώματα: ανησυχία, ευερεθιστότητα, μειωμένη προσοχή
- Ήθυρεοειδική καταιγίδα με delirium → κώμα (προμηκική παράλυση)
- Απαθητικός τύπος θυρεοτοξίκωσης: ιδιαίτερα στους ηλικιωμένους με κατάθλιψη → απάθεια, σύγχυση και κώμα χωρίς σημεία υπερμεταβολισμού

Φλοιοεπινιφριδιακή ανεπάρκεια

- **Νοητικές διαταραχές** συχνές στη νόσο του Addison και στη **2^ο παθή φλοιοεπινεφριδιακή ανεπάρκεια**
- Αδιάγνωστη νόσος του Addison συχνά → **διαταραχές της συμπεριφοράς και κόπωση**
- **Λοίμωξη ή τραυματισμός** → **κώμα** με συνοδό υπόταση, υπογλυχαιμία και υποογκαιμία

- **Τενόντια αντανακλαστικά** συχνά απουσιάζουν
- **↑ ενδοκράνια πίεση**, οίδημα οπτικής θηλής
- **Friedrichsen–Waterhouse syndrome**: οξεία επινεφριδιακή ανεπάρκεια εξαιτίας μηνιγγιτιδοκοκκικής σηψαιμίας → αιφνίδιο κώμα σε βρέφη
- Οξεία επινεφριδιακή ανεπάρκεια σε λοίμωξη από **HIV**

Διαταραχές του μεταβολισμού του Ca & Mg

Υπερασβεστιαμία

- **Σύγχυση**, απάθεια, συχνή κεφαλαλγία. Σοβαρή υπερασβεστιαμία → stupor /ακόμη και κώμα
- **Αίτια**: μεταστατική οστική νόσος

Υπασβεστιαμία

- Κυρίως προσβάλλεται **το περιφερικό ΝΣ** με την εμφάνιση **τετανίας** και διαταραχών της αισθητικότητας
- Δυνητικά: **↑ ενδοκράνιας πίεσης**

Υπομαγνησισαιμία

- **Ανεπαρκής πρόσληψη και παρατεταμένη παρεντερική διατροφή**
- **Υπερσκιάζεται από άλλες μεταβολικές διαταραχές, όπως η υπασβεσταιμία → παρόμοια κλινική εικόνα**

Υπερμαγνησισαιμία

- **ΧΝΑ, υπερ-αναπλήρωση Mg (π.χ. στην εκλαμψία) → τοξική δράση του Mg → καταστολή του ΚΝΣ**

Φάρμακα

- Δηλητηρίαση, κατάχρηση φαρμάκων και alcohol
- **80 %** απαιτούν απλή παρακολούθηση

- Τα συχνότερα φάρμακα απόπειρας αυτοκτονίας:
  1. Benzodiazepines
  2. Paracetamol
  3. Αντικαταθλιπτικά
- Narcotic overdoses (heroin)
  1. Κόρες δίκην κεφαλής καρφίτσας (*Pinpoint pupils*)
  2. Ρηχές αναπνοές , σημεία φλεβοκεντήσεων
  3. Αναστρέψιμο κώμα με *naloxone*

Alcohol intoxication

Τοξικότητα από alcohol

- Προφανές αίτιο από το ιστορικό, ερυθρότητα προσώπου, ταχυκαρδία, και υπόταση
Χαρακτηριστική απόπνοια αλκοόλ
- Αυξημένος κίνδυνος υποθερμίας και τραυματισμός της κεφαλής → κώμα
- Μικρές συγκεντρώσεις alcohol στο πλάσμα → σύγχυση, βραδυψυχισμός, σε υψηλότερα επίπεδα → κώμα / (όταν >350 mg/dl θανατηφόρα έκβαση)

Ποικίλα αίτια κώματος

Επιληπτικοί σπασμοί

- Συχνή αιτία κώματος με περίοδο απώλειας συνείδησης μετά από μια **μονήρη κρίση γενικευμένων σπασμών** διάρκειας μεταξύ 30 και 60 min
- Μετά από **status epilepticus** → παρατεταμένης διάρκειας κώμα
- **Ιστορικό**, τραυματισμός στη γλώσσα ή στο εσωτερικό του στόματος
- «E» σπασμοί **2^ο παθώς σε μεταβολικές διαταραχές** → παρατεταμένο κώμα

Εκλαμψία

- Στο 2^ο ήμισυ της κύησης - αναπαριστά ανεπάρκεια της αυτορρύθμισης, με αυξημένη ΑΠ
- **Νευροπαθολογία:** δακτυλιοειδείς αιμορραγίες γύρω από αποφραμμένα μικρά αγγεία με εναποθέσεις ινιδοειδούς

Διαγνωστική προσέγγιση ασθενούς με απώλεια της συνείδησης

- **Παθοφυσιολογία / παθογένεια κώματος**
- **Ενδείξεις από την κλινική εξέταση**
- **Αιτιολογική προσέγγιση / διαφορική διάγνωση**
- **Εργαστηριακός έλεγχος**
- **Πρόγνωση**

Διαγνωστική προσέγγιση ασθενούς με απώλεια της συνείδησης

- Παθοφυσιολογία / παθογένεια κώματος
- Ενδείξεις από την κλινική εξέταση
- Αιτιολογική προσέγγιση / διαφορική διάγνωση
- **Εργαστηριακός έλεγχος**
- Πρόγνωση

Εργαστηριακός έλεγχος

- Άμεση **αιμοληψία** και προσδιορισμός γλυκόζης, κρεατινίνης, ουρίας, ηλεκτρολυτών, δοκιμασιών ήπατος, ωσμωτικότητας και αερίων αίματος
- *TSH, κορτιζόλη
- **Αποθήκευση δείγματος** για τοξικολογική εξέταση

- Κλινική εξέταση & χονδροειδής διάκριση μεταξύ μεταβολικού αιτίου (με διατήρηση της ανταπόκρισης των κορών των οφθαλμών) ή δομικής βλάβης
- **CT scan:** άμεσα, ιδιαίτερα επί υποψίας δομικής βλάβης
- Υποψία μηνιγγίτιδας / εγκεφαλίτιδας → **ΟΝΠ**

- **A/α θώρακα και ΗΕΓ** επί ενδείξεων
- **ΗΕΓ** σε ασθενείς με υποψία **υποκλινικού status epilepticus** ή υποψία **«E»**

Διαγνωστική προσέγγιση ασθενούς με απώλεια της συνείδησης

- **Παθοφυσιολογία / παθογένεια κώματος**
- **Ενδείξεις από την κλινική εξέταση**
- **Αιτιολογική προσέγγιση / διαφορική διάγνωση**
- **Εργαστηριακός έλεγχος**
- **Πρόγνωση**

Διαγνωστική προσέγγιση ασθενούς με απώλεια της συνείδησης

- Παθοφυσιολογία / παθογένεια κώματος
- Ενδείξεις από την κλινική εξέταση
- Αιτιολογική προσέγγιση / διαφορική διάγνωση
- Εργαστηριακός έλεγχος
- **Πρόγνωση**

“Squeeze my hand once if you’re too tired to listen and twice if you want to hear more about this once-in-a-lifetime investment opportunity.”

Αντιμετώπιση του ασθενούς με απώλεια της συνείδησης

- Αντιμετώπιση **υποκείμενης αιτίας**
- **Υποστηρικτική αγωγή**: αναπνοή, κυκλοφορία, θρέψη
- Τοποθέτηση σε **ημιπρηνή θέση χωρίς μαξιλάρι**
- Ιδιαίτερη φροντίδα **για ανοιχτούς αεραγωγούς**

- **Διασωλήνωση ή και τραχειοστομία επί παράτασης του κώματος**
- **Επίσχεση ή ακράτεια ούρων → ουροκαθετήρας**
- **Χορήγηση υγρών και ηλεκτρολυτών / παρεντερική θρέψη σε παρατεταμένο κώμα**
- **Φροντίδα του δέρματος: αλλαγή θέσης, ειδικά στρώματα, καθαρισμός του δέρματος, περιποίηση ελκών κατακλίσεων**

Πρόγνωση κώματος

- **Γενικά, σοβαρή** πρόγνωση
- Εξαρτάται από το υποκείμενο **αίτιο**
- Κώμα εξαιτίας **κατασταλτικών φαρμάκων** → **εξαιρετική πρόγνωση** όταν είναι διαθέσιμα υποστηρικτικά μέτρα και δεν επιπλακεί με ανοξία
- **Τα μεταβολικά αίτια**, με την εξαίρεση της ανοξίας → **καλύτερη πρόγνωση** από δομικές βλάβες και τραυματισμούς της κεφαλής

- Η διάρκεια του κώματος και η μεγάλη ηλικία → επιδεινώνουν την πρόγνωση
- Τα αντανακλαστικά του στελέχους → πρώιμος προγνωστικός δείκτης της έκβασης
- Γενικά, η απουσία αντανακλαστικού του φωτός και αντανακλαστικών του κερατοειδούς 6 h μετά την εμφάνιση του κώματος → απίθανη η επιβίωση